

ORAȘELE MONOINDUSTRIALE DIN ROMÂNIA.
ÎNTRE INDUSTRIALIZARE FORȚATĂ
ȘI DECLIN ECONOMIC

BIANCA DUMITRESCU

**ORAȘELE MONOINDUSTRIALE
DIN ROMÂNIA.
*ÎNTRE INDUSTRIALIZARE FORȚATĂ
ȘI DECLIN ECONOMIC***

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București**

Referenți științifici - Prof. dr. Liliana Dumitrache, Cercet. șt. dr. Radu Săgeată
Coperta: Lucian David

Copyright © 2008
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33,
Sector 1 , București
Tel./Fax: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR (C.N.C.S.I.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUMITRESCU, BIANCA

**Orașele monoindustriale din România : între
industrializare forțată și declin / Bianca Dumitrescu. -**
București : Editura Universitară, 2008
ISBN 978-973-749-388-0

911.375(498)

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Universitare

Distribuție: tel/fax: (021) 315.32.47
(021) 319.67.27
comenzi@editurauniversitara.ro

ISBN 978-973-749-388-0

CUPRINS

CUPRINS	5
CONTENTS	9
PREFAȚĂ	13
INTRODUCERE	15
I. CADRUL CONCEPTUAL	19
1.1. CLASIFICĂRILE FUNCȚIONALE ȘI ORAȘELE MONO- INDUSTRIALE PE PLAN MONDIAL	19
1.2. ORAȘELE MONOINDUSTRIALE ÎN CADRUL TIPOLOGIEI FUNCȚIONALE A ORAȘELOR DIN ROMÂNIA	22
1.3. CRITERII ȘI INDICATORI DE DETERMINARE A ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE DIN ROMÂNIA	23
1.3.1. Structura populației ocupate pe sectoare de activitate	26
1.3.2. Ponderea populației ocupate într-o singură ramură industrială din totalul populației ocupate	29
1.3.3. Ponderea valorică a producției exercitate și a cifrei de afaceri într-o singură ramură industrială din total oraș	32
1.3.4. Indicele de localizare a unei ramuri industriale	34
1.3.5. Indicele de specializare a orașelor	37
1.3.6. Indicele de monospecializare a orașelor	40
II. CONDIȚIONĂRI FIZICE ȘI SOCIO-ECONOMICE ÎN APARIȚIA ȘI DINAMICA ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE DIN ROMÂNIA	45
2.1. ROLUL POZIȚIEI GEOGRAFICE ÎN APARIȚIA ȘI DINAMICA ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE	47
2.2. CONDIȚIONĂRI SOCIO-ECONOMICE ÎN APARIȚIA ȘI DINAMICA ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE	51
2.2.1. Exploatarea și valorificarea resurselor de materii prime	53
2.2.2. Politica de stat în perioada economiei centralizate	57
2.2.3. Potențialul demografic	59
2.2.4. Forța de muncă și specializarea acesteia	61
2.2.5. Dezvoltarea căilor de comunicație	64
2.2.6. Piața de desfacere	68
2.2.7. Mediul economic	70
III. DINAMICA ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE ȘI IMPORTANȚA ACESTORA ÎN SISTEMUL URBAN ROMÂNESC	73
3.1. INDUSTRIALIZAREA ȘI URBANIZAREA – PROCES DEFINITORII ALE SOCIETĂȚII CONTEMPORANE	73
3.2. DINAMICA FUNCȚIILOR URBANE ÎN ROMÂNIA	75

3.3. SOCIETATEA CAPITALISTĂ ȘI ORAȘELE MONOINDUSTRIALE PÂNĂ LA CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL	78
3.4. DEZVOLTAREA INDUSTRIALĂ CENTRALIZATĂ ȘI ORAȘELE MONOINDUSTRIALE APĂRUTE DUPĂ 1945	81
3.4.1. Organizarea administrativ-teritorială bazată pe socialismul de tip sovietic și explozia de orașe monoindustriale dezvoltate brusc pe baza unor decizii politice (1945-1968).....	82
3.4.2. Continuarea industrializării forțate și apariția de noi orașe monoindustriale (1968-1989).....	87
3.4.3. Anul 1989, moment de apariție a noi orașe monoindustriale ...	92
3.5. RESTRUCTURAREA ECONOMICĂ ȘI DECLINUL ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE	94
3.6. TIPURI DE ORAȘE MONOINDUSTRIALE	98
IV. FORȚA DE MUNCĂ ÎN ORAȘELE MONOINDUSTRIALE	101
4.1. DINAMICA NUMĂRULUI DE LOCUITORI ȘI LOCUL ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE ÎN IERARHIA URBANĂ	101
4.2. MIȘCAREA NATURALĂ A POPULAȚIEI	111
4.3. MIȘCAREA MIGRATORIE, FACTOR CHEIE ÎN CREȘTEREA DEMOGRAFICĂ ÎN PERIOADA 1948-1990	115
4.4. MIȘCAREA MIGRATORIE, FACTOR CHEIE ÎN DECLINUL DEMOGRAFIC ÎN PERIOADA 1990-2002	118
4.5. STRUCTURILE DEMOGRAFICE ALE POPULAȚIEI CA INDICATOR DE APRECIERE A VIABILITĂȚII ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE	122
4.5.1. Structura populației pe sexe	122
4.5.2. Structura populației pe grupe de vârstă	124
4.5.3. Structura populației active pe sectoare de activitate	128
4.6. CORELAȚIILE DINTRE MĂRIMEA DEMOGRAFICĂ A ORAȘELOR/ACTIVII TOTALI ȘI DINTRE ACTIVII TOTALI/ACTIVII INDUSTRIALI	130
4.7. GRADUL DE OCUPARE A POPULAȚIEI ȘI ȘOMAJUL	132
4.8. RAPORTUL DINTRE ÎNCHIDEREA PRINCIPALEI UNITĂȚI INDUSTRIALE SAU DISPONIBILIZĂRILE DIN PRINCIPALA UNITATE INDUSTRIALĂ ȘI RATA ȘOMAJULUI	137
V. BAZA ECONOMICĂ A ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE	141
5.1. ORASELE MONOINDUSTRIALE ÎN CONTEXTUL LEGISLATIV ACTUAL	141
5.1.1. Legislația și cadrul instituțional pentru industria minieră	141
5.1.2. Industria prelucrătoare – o industrie defavorizată legislativ? ...	144

5.2. DINAMICA SALARIAȚILOR DIN ECONOMIA ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE, 1990-2002	150
5.3. INDUSTRIA, FACTOR MOTOR ÎN DINAMICA ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE	151
5.3.1. Raportul dintre salariații din economia (industria) orașelor mono-industriale și cei din economia (industria) județelor	152
5.3.2. Dinamica salariaților industriali în perioada 1990-2002	155
5.3.3. Procesul de dezindustrializare în orașele monoindustriale	158
5.3.4. Indicele de concentrare a salariaților industriali (indicele Gini și curba lui Lorenz)	161
5.3.5. Raportul dintre dinamica salariaților industriali în orașele mono-industriale și cea la nivel național	162
5.3.6. Dinamica producției industriale, 1990-2002	163
5.3.7. Dinamica cifrei de afaceri, 1990-2002	166
5.4. ROLUL SECTORULUI DE SERVICII ÎN DIVERSIFICAREA BAZEI ECONOMICE A ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE	170
5.5. ROLUL AGRICULTURII ÎN DIVERSIFICAREA BAZEI ECONOMICE A ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE	174
5.6. ECHIPAREA TEHNICO-EDILITARĂ ÎN ORAȘELE MONOINDUSTRIALE	177
5.6.1. Sistemele de distribuție a apei potabile, a gazelor naturale și rețeaua de canalizare	178
5.6.2. Fondul locativ	181
5.6.3. Sectorul de poștă și telecomunicații	183
5.7. ORAȘELE MONOINDUSTRIALE ȘI MEDIUL ÎNCONJURĂTOR	185
VI. AREALE CU ORAȘE MONOINDUSTRIALE ÎN DINAMICĂ. STUDII DE CAZ EUROPENE	191
6.1. MANCHESTER, UNUL DIN PRIMELE ORAȘE INDUSTRIALE ALE LUMII	192
6.2. BAZINUL CARBONIFER RUHR, ARIE DE POLARIZARE URBANĂ ȘI INDUSTRIALĂ	195
6.3. BAZINUL LORRENEI, O POZIȚIE STRATEGICĂ ÎN FRANȚA ...	199
6.4. BAZINUL CARBONIFER AL SILEZIEI, UNUL DIN MARILE BAZINE CARBONIFERE ALE LUMII	202
VII. ORAȘELE MONOINDUSTRIALE - ÎNCOTRO?	209
7.1. POTENȚIALUL DE DEZVOLTARE A ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE UTILIZÂND ANALIZA SWOT	209
7.1.1. Atuuri	210
7.1.2. Puncte slabe	211
7.1.3. Oportunități	213
7.1.4. Riscuri	214

7.2. EVIDENȚIEREA POSIBILITĂȚILOR DE REVITALIZARE A	
ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE	215
7.2.1. De la monospecializare la diversificarea funcțională	216
7.2.2. Turismul ca alternativă în evoluția orașelor monoindustriale ..	222
7.2.3. Zonele defavorizate și caracterul monoindustrial al acestora ...	229
7.2.3.1. Cadrul legislativ al zonelor defavorizate	229
7.2.3.2. Caracteristici ale zonelor defavorizate	230
7.2.3.3. Programe speciale destinate zonelor defavorizate	240
7.2.4. Parcurile industriale – o nouă șansă pentru orașele mono-	
industriale?	241
7.2.5. Parcurile științifice și tehnologice, o oportunitate pentru revita-	
lizarea orașelor monoindustriale	251
7.2.6. Programe și proiecte destinate revitalizării orașelor mono-	
industriale	257
CONCLUZII	267
ANEXE	274
ABSTRACT	284
BIBLIOGRAFIE	290

CONTENTS

CONTENTS	9
PREFACE	13
INTRODUCTION	15
I. THEORETHICAL FRAMEWORK	19
1.1. FUNCTIONAL CLASSIFICATION AND ONE-INDUSTRY TOWNS IN THE WORLD	19
1.2. ONE-INDUSTRY TOWNS AND THE URBAN FUNCTIONAL TYPOLOGY IN ROMANIA	22
1.3. CRITERIA AND INDICATORS DESIGNATING ONE-INDSTRY TOWNS IN ROMANIA	23
1.3.1. Employed population structure by activity sectors	26
1.3.2. Proportion of employed population in one industrial branch/ total employed population	29
1.3.3. Share of production output and tuover in one industrial branch/ town	32
1.3.4. Industrial branch location index	34
1.3.5. Town specialisation index	37
1.3.6. One-industry town index	40
II. PHYSICAL AND SOCIO-ECONOMIC CONSTRAINTS IN THE EMERGENCE AND DYNAMICS OF ONE-INDUSTRY TOWNS IN ROMANIA	45
2.1. GEOGRAPHICAL POSITION AND ITS ROLE IN THE EMERGENCE AND DYNAMICS OF ONE-INDUSTRY TOWNS	47
2.2. SOCIO-ECONOMIC CONSTRAINTS IN THE EMERGENCE AND DYNAMICS OF ONE-INDUSTRY TOWNS	51
2.2.1. Exploitation and use of raw materials	53
2.2.2. State policy and the central-based economic system	57
2.2.3. Demographic potential	59
2.2.4. Workforce and its specialisation	61
2.2.5. Development of communication routes	64
2.2.6. Outlets	68
2.2.7. Economic milieu	70
III. DYNAMICS OF ONE-INDUSTRY TOWNS AND THEIR IMPORTANCE WITHIN THE ROMANIAN URBAN SYSTEM	73
3.1. INDUSTRIALISATION AND URBANISATION – POINTS OF REFERENCE IN CONTEMPORARY SOCIETY	73
3.2. DYNAMICS OF URBAN FUNCTIONS IN ROMANIA	75

3.3. THE CAPITALIST SOCIETY AND ONE-INDUSTRY TOWNS UP TO WORLD WAR II	78
3.4. DEVELOPMENT OF CENTRALISED ECONOMY AND ONE-INDUSTRY TOWNS	81
3.4.1. Soviet-type socialism in the administrative-territorial organisation and the sudden mushrooming of one-industry towns based on political decisions (1945-1968)	82
3.4.2. Ongoing forcible industrialisation and emergence of new one-industry towns	87
3.4.3. 1989, a reference year in the emergence of new one-industry towns	92
3.5. ECONOMIC RESTRUCTURING AND THE DECLINE OF ONE-INDUSTRY TOWNS	94
3.6. ONE-INDUSTRY TOWN TYPES	98
IV. ONE-INDUSTRY TOWNS AND THEIR WORKFORCE	101
4.1. NUMERICAL DYNAMICS OF INHABITANTS IN ONE-INDUSTRY TOWNS AND TOWN RANK IN THE URBAN HIERARCHY	101
4.2. NATURAL POPULATION MOVEMENT	111
4.3. MIGRATORY MOVEMENT, A KEY FACTOR OF DEMOGRAPHIC GROWTH OVER 1948-1990	115
4.4. MIGRATORY MOVEMENT, A KEY FACTOR OF DEMOGRAPHIC DECLINE OVER 1990-2002	118
4.5. DEMOGRAPHIC STRUCTURES OF THE POPULATION-ASSESSMENT INDICATOR OF ONE-INDUSTRY TOWN VIABILITY	122
4.5.1. Sex structure of the population	122
4.5.2. Age structure of the population	124
4.5.3. Active population structure by activity sectors	128
4.6. RATIO BETWEEN TOWN DEMOGRAPHIC SIZE/TOTAL EMPLOYEES AND BETWEEN TOTAL EMPLOYEES/INDUSTRIAL EMPLOYEES	130
4.7. POPULATION EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT	132
4.8. RATIO BETWEEN CLOSURE OF THE MAIN INDUSTRIAL UNIT, OR LAY-OFFS THEREFROM AND THE UNEMPLOYMENT RATE	137
V. THE ECONOMIC BASIS OF ONE-INDUSTRY TOWNS	141
5.1. ONE-INDUSTRY TOWNS AND THE CURRENT LEGISLATION	141
5.1.1. Legislation and institutional framework for the mining industry	141
5.1.2. The processing industry – a legally disadvantaged branch?	

5.2. DYNAMICS OF EMPLOYEES IN THE ECONOMY OF ONE-INDUSTRY TOWNS, 1990-2002	150
5.3. INDUSTRY, THE MOTIVE POWER OF ONE-INDUSTRY TOWN DYNAMICS	151
5.3.1. Relationship between employees in the economy (industry) and employees in the economy (industry) of counties	152
5.3.2. Dynamics of industrial employees over 1990-2002	155
5.3.3. Deindustrialisation of one-industry towns	158
5.3.4. Industrial workforce concentration index (Gini Index and Lorenz Curve)	161
5.3.5. Relationship between the dynamics of industrial employees in one-industry towns and employees in the whole economy	162
5.3.6. Dynamics of industrial production over 1990-2002	163
5.3.7. Dynamics of turnover during 1990-2002	166
5.4. SERVICES AND THEIR ROLE IN DIVERSIFYING THE ECONOMIC BASIS OF ONE-INDUSTRY TOWNS	170
5.5. AGRICULTURE AND ITS ROLE IN DIVERSIFYING THE ECONOMIC BASIS OF ONE-INDUSTRY TOWNS	174
5.6. TECHNICAL-URBANISTIC ENDOWMENT OF ONE-INDUSTRY TOWNS	177
5.6.1. Systems of drinking water and natural gas supply and THE sewerage network	178
5.6.2. Housing system	181
5.6.3. Postal and telecommunication services	183
5.7. ONE-INDUSTRY TOWNS AND THE ENVIRONMENT	185
VII. DYNAMICS OF ONE-INDUSTRY TOWN AREAS	191
6.1. MANCHESTER, UK, ONE OF THE FIRST INDUSTRIAL CITIES IN THE WORLD	192
6.2. RUHR COAL BASIN, GERMANY, URBAN AND INDUSTRIAL POLARISATION AREA	195
6.3. THE LORRAINE BASIN, A STRATEGIC FRENCH AREA	199
6.4. SILESIA COAL BASIN, ONE OF THE BIG COAL BASINS IN THE WORLD	202
VII. ONE-INDUSTRY TOWNS – WHERE TO?	209
7.1. DEVELOPMENT POTENTIAL OF ONE-INDUSTRY TOWNS – SWOT ANALYSIS	209
7.1.1. Strong points	210
7.1.2. Weak points	211
7.1.3. Opportunities	213
7.1.4. Risks	214

7.2. REVITALISING ONE-INDUSTRY TOWNS - OPPORTUNITIES ..	215
7.2.1. From single specialisation to functional diversification	216
7.2.2. Tourism, an alternative for the evolution of one-industry towns	222
7.2.3. The one-industry-type disadvantaged zones	229
7.2.3.1. Disadvantaged zones – legislation	229
7.2.3.2. Characteristic features of disadvantaged zones	230
7.2.3.3. Special programmes dedicated to disadvantaged zones	240
7.2.4. Industrial parks – a new chance for one-industry towns?	241
7.2.5. Scientific and technological park, an opportunity for one-industry towns to recover	251
7.2.6. Programmes and projects to revitalise one-industry towns	257
CONCLUSIONS	267
ANNEXES	274
ABSTRACT	284
BIBLIOGRAPHY	290

PREFAȚĂ

Studiul de față reprezintă o lucrare de analiză și sinteză de anvergură care, prin conținut, structură, metode și procedee utilizate, contribuie nu doar la clarificarea numeroaselor aspecte de geografie urbană specifice spațiului românesc, dar și la aducerea unor elemente de noutate. Astfel, lucrarea oferă o sinteză asupra orașelor monoindustriale din România prin care sunt evidențiate etapele de evoluție ale acestora de-a lungul secolului XX și începutul secolului XXI, insistându-se asupra factorilor care au determinat apariția și dinamica lor. Prin analiza de detaliu, autoarea demonstrează că localizarea activităților industriale are consecințe considerabile asupra spațiului geografic, industria reprezentând nu numai elementul dinamic al producției ci și principalul factor stimulatoriu pentru alte activități umane.

Lucrarea se remarcă prin demersul metodologic, clar și nuanțat, prin rigoarea utilizării și interpretării conceptelor esențiale pentru acest tip de abordare, prin modul încheșat de structurare a etapelor de analiză, prin profunzimea și legitimitatea concluziilor la care se ajunge. Este rezultatul unor ample cercetări, susținute de o profundă documentare științifică, ce a presupus consultarea unui număr impresionant de studii cuprinse în bibliografie.

În demersul său științific, autoarea urmărește rolul factorului uman ca utilizator al potențialului natural, nivelul încărcăturii umane, presiunea demografică asupra spațiului, evoluția populației și cea a resurselor umane, tendințele de evoluție, toate aceste elemente fiind analizate prin utilizarea unor metode cantitative și a unor indici sintetici, care reflectă cu fidelitate raporturile de intercondiționare dintre indicatorii elementari.

Studiul de față răspunde necesității cunoașterii în detaliu a mecanismelor care au dus la configurarea în forma lor actuală a orașelor monoindustriale, autoarea urmărind cu atenție punerea în evidență a formelor, a organizării și evoluției entităților care structurează spațiul urban, prin prisma unei triple modalități de abordare – structurală, dinamică și funcțională. Această triplă dimensiune a demersului întreprins deschide calea către o analiză exhaustivă a potențialului de dezvoltare a orașelor monoindustriale din România, în condițiile parcurgerii dificilei perioade, de adaptare la cerințele economiei de piață.

Autoarea încearcă totodată să ofere și soluții de revitalizare a ecosistemelor urbane monoindustriale destructurate ca urmare a dificultăților datorate trecerii de la economia centralizată la economia de piață.

Lucrarea prezintă valențe de ordin practic, situațiile evidențiate în cadrul acestei lucrări putând sta la baza formulării unei strategii și politici de dezvoltare, orientării politicilor de planning teritorial și reabilitare a zonelor critice, a evaluării costurilor și identificării priorităților de intervenție în vederea reducerii unor disparități existente în plan teritorial – urban, și nu în ultimul rând aplicării unor măsuri de urgență în anumite zone critice.

Prof. univ. dr. George Erdeli
Universitatea din București

INTRODUCERE

Orașele monoindustriale reprezintă o componentă distinctă a sistemului urban românesc și au făcut obiectul unor cercetări în literatura de specialitate din țară, individual sau sub forma unor grupări teritoriale. Orașele monoindustriale, ca grupare funcțională distinctă, nu au fost abordate în România într-o lucrare geografică care să le cuprindă în ansamblu. În aceste condiții, lucrarea *Orașele monoindustriale din România. Dinamică și perspective* își propune să ofere o sinteză asupra acestor orașe care să evidențieze evoluția lor de-a lungul secolului XX și începutul secolului XXI, asupra factorilor care au determinat apariția și dinamica lor, a tipurilor de orașe în funcție de specializarea într-o ramură industrială, a forței de muncă și a bazei economice, încercând totodată să ofere și soluții de revitalizare a ecosistemelor urbane monoindustriale destructurate ca urmare a dificultăților datorate trecerii de la economia centralizată la cea de piață.

Între principalele elemente definitorii ale sistemului urban (dimensiunea demografică, activitățile economice și socio-culturale, nivelul de echipare tehnico-edilitară a orașelor, relațiile ce se stabilesc între ele, etc.), funcțiile orașelor - care au stau la originea acestora și determină dezvoltarea lor - constituie elementul de bază și, totodată, cel mai dificil de cuantificat în orice analiză geografică. Diversitatea și complexitatea funcțiilor urbane se exprimă prin activitățile orașelor, care evoluează în timp ca dimensiuni și structură, antrenând modificări ale importanței orașelor în cadrul rețelei urbane din care fac parte, sau în teritoriu.

Pentru elaborarea acestei lucrări a fost studiat, analizat și sintetizat un mare volum de informații oferite de diverse lucrări de specialitate ale cercetătorilor din domeniul geografiei, istoriei, economiei, statisticii, planificării teritoriale, sociologiei, ceea ce dovedește caracterul interdisciplinar al acestei teme. La acestea se adaugă un fond bogat de date statistice culese din surse viabile, atât la recensăminte, cât și din perioada dintre acestea. Astfel, s-au utilizat date statistice de la recensămintele populației și locuințelor din anii 1930, 1956, 1966, 1977, 1992 și 2002, dar și din anuarele statistice și fișele localităților din perioada 1990-2002. O serie de date privind baza economică a orașelor (producție industrială, cifră de afaceri, profit net) au fost furnizate de Camera de Comerț și Industrie a României.

De precizat că în lucrare ultimul an luat în analiză este 2002, anul ultimului recensământ, datorită menținerii pentru comparație a aceleiași baze de date statistice oferită de recensăminte. De asemenea, începând cu anul 2003, fișele localităților nu mai au aceeași structură a datelor statistice ca cele din anii anteriori, acesta fiind un motiv în plus pentru alegerea anului 2002 ca ultim an de referință.

În scopul alinierii legislației românești la prevederile Uniunii Europene, în 1992 a fost adoptată *Clasificarea Activităților din Economia Națională (CAEN)*, compatibilă cu standardele internaționale ISIC/CITI (clasificarea standard internațională a tuturor activităților economice utilizată de ONU) și NACE (Nomenclatorul Activităților din Comunitatea Europeană). În Monitorul Oficial al României nr. 908/13.12.2002 s-a publicat *Ordinul 601 al Președintelui Institutului Național de Statistică privind actualizarea Clasificării Activităților din Economia Națională – CAEN*. Pentru compatibilitatea datelor s-a făcut o corespondență a ramurilor economice folosite înainte de 1992 și după acest an.

Indicatorii utilizați, ca și toate informațiile culese din surse viabile sunt studiate prin prisma diferențierilor spațiale observate la nivelul orașelor monoindustriale.

Cadrul conceptual prezintă o serie de puncte de vedere asupra funcției unei așezări urbane, clasificări funcționale la nivel internațional și la nivel de România, cât și locul orașelor monoindustriale în cadrul acestor clasificări. În mod ideal, clasificarea funcțională trebuie să se bazeze pe date statistice cât mai detaliate dar acestea sunt rareori cuantificate și publicate și sunt de obicei inaccesibile din motive de timp și costuri.

Primul capitol al lucrării a avut în vedere identificarea geografică complexă, pe baze metodologice, a eșantionului de orașe monoindustriale ce va fi analizat în capitolele următoare. Au fost analizați o serie de indicatori la nivelul întregului sistem urban pentru anii 1930, 1966, 1977, 1992 și 2002 – structura populației ocupate pe sectoare de activitate, ponderea populației ocupate într-o singură ramură industrială din totalul populației ocupate, ponderea valorică a producției exercitate și a cifrei de afaceri într-o singură ramură industrială din total oraș, indicele de localizare a activităților industriale, indicele de specializare și indicele de monospecializare – pe baza cărora va fi stabilit eșantionul de orașe cu care se va lucra în capitolele următoare.

Factorii ce au influențat apariția și dinamica orașelor monoindustriale din România reprezintă subiectul celui de-al doilea capitol. Printre cei cu rol determinant se regăsește cadrul natural perceput prin prisma poziției geografice, cu impact mai pregnant la nivel local, și condiționările socio-economice ale acestuia – prezența resurselor de materii prime și valorificarea lor, politica de stat din perioada economiei centralizate, potențialul demografic, forța de muncă și specializarea acesteia, dezvoltarea căilor de comunicație, piața de desfacere, mediul economic.

Dinamica orașelor monoindustriale din secolul trecut dar și din primii ani ai secolului XXI, analizată în capitolul trei, nu putea fi pusă în evidență decât cu ajutorul unei succinte analize a condițiilor în care s-a desfășurat urbanizarea în România, a proceselor de industrializare și urbanizare din perioada comunistă dar și a noului cadru economic și social

instalat după Revoluția din decembrie 1989. În România, procesul de urbanizare a avut un caracter multidimensional, complex și contradictoriu, între palierele sale existând interacțiuni, condiționări și determinări cauzale. În perioada socialistă, procesul de urbanizare a fost însă în strânsă legătură cu cel de industrializare, rezultând o urbanizare de tip industrial, viața localităților urbane gravitând în jurul industriei. Pentru o completare a cadrului apariției și dezvoltării orașelor monoindustriale s-a avut în vedere și dinamica funcțiilor urbane în perioada postbelică.

Evoluția orașelor monoindustriale s-a realizat luând-se în analiză trei perioade caracteristice: perioada de dinaintea celui de-al doilea război mondial, cea a industrializării socialiste și cea de tranziție spre economia de piață.

Caracteristicile demografice ale orașelor monoindustriale în general, pot fi puse în evidență, într-o măsură ridicată, prin analiza unor indicatori geodemografici prin care se va încerca în capitolul patru conturarea unei imagini spațiale generale a potențialului demografic și de forță de muncă din orașele monoindustriale: dinamica numărului de locuitori și a locului ocupat în ierarhia urbană, mișcarea naturală și migratorie a populației – factori cheie în oscilațiile demografice dar și în posibilitatea de regenerare a potențialului demografic, structuri complexe ale populației (pe sexe și grupe de vârstă), dinamica și structura populației active, gradul de ocupare a populației și șomajul, rata de dependență economică, raportul dintre închiderea principalei unități industriale sau disponibilizările din principala unitate industrială și rata șomajului.

În capitolul cinci, privind baza economică a orașelor monoindustriale, sunt abordate o serie de aspecte legate de sectorul industrial, primar și terțiar. În timp ce industriei i-a fost alocat un spațiu mai mare, celelalte sectoare vor fi analizate prin prisma rolului jucat de acestea în viitor, în perspectiva unei diversificări funcționale. Contextul legislativ actual (pentru industria extractivă și cea prelucrătoare), dinamica salariațiilor la nivelul economiei dar și la nivelul industriei, raportul stabilit între salariații orașelor monoindustriale și cei de la nivelul județelor, procesul de dezindustrializare, producția industrială, cifra de afaceri și firmele din industrie sunt elementele care vor scoate în evidență trendul negativ înregistrat de acest sector în intervalul 1990-2002. La toate aceste elemente se va adăuga și o analiză generală a infrastructurii tehnico-edilitare, ce va întregi imaginea asupra bazei economice. La final vor fi tratate o serie de aspecte legate de impactul produs de unitățile productive asupra mediului înconjurător.

Capitolul șase se va concentra pe abordarea unor areale cu orașe monoindustriale aflate în dinamică din Europa ce constituie un punct de comparație cu evoluția orașelor monoindustriale din România. Studiile de caz au fost alese din țări cu tipologii diferite ale economiei (Manchester,

bazinul Ruhr-ului, districtul industrial Santa Croce (Italia), economii de tip neplanificate, neoliberale; bazinul Lorenei, economie de tip semi-planificat; și bazinul Sileziei, economii dezvoltate după modelul de tip socialist planificat.

Ultimul capitol, ce se va consacra premiselor de dezvoltare a orașelor monoindustriale și posibilităților de revitalizare a acestora va debuta cu o analiză SWOT asupra potențialului de dezvoltare al acestor orașe și reprezintă o sinteză a elementelor geografice menite să asigure reechilibrarea economică și socială. De asemenea, se va urmări și identificarea unor soluții concrete de revitalizare economică și socială a orașelor monoindustriale, în funcție de măsurile care au fost aplicate și în cazul altor micro sisteme teritoriale urbane aflate în criză (dezechilibru). Dintre acestea, pot fi menționate: dezvoltarea activităților de servicii, un rol important fiind deținut de turism, creșterea gradului de diversificare ocupațională, declararea de zone defavorizate, parcuri industriale, parcuri științifice și tehnologice.

În elaborarea acestei lucrări autoarea a beneficiat de sprijin și sfaturi științifice din partea d-lui prof. univ. dr. George Erdeli, pentru care îi mulțumește încă o dată și pe această cale. De asemenea, mulțumește cercetătorilor de la Institutul de Geografie al Academiei Române și cadrelor didactice de la Facultatea de Geografie a Universității din București, în mijlocul cărora s-a format ca geograf.

Mulțumiri sunt aduse și specialiștilor de la diverse instituții, cum ar fi Urbanproiect, Institutul Național de Statistică, Camera de Comerț și Industrie a României pentru sprijinul acordat pe parcursul elaborării lucrării, sprijin fără de care nu ar fi fost posibilă acumularea unui volum de date și informații științifice care să permită realizarea acesteia.

CAPITOLUL I. CADRUL CONCEPTUAL

1.1. CLASIFICĂRILE FUNCȚIONALE ȘI ORAȘELE MONOINDUSTRIALE PE PLAN MONDIAL

Funcția urbană reprezintă profesiunea de bază exercitată de oraș, este însăși rațiunea sa de a fi, este forma sub care apare aceasta în și din exterior. Funcțiile urbane sunt reprezentate de activitățile care justifică existența și dezvoltarea orașului, care îi aduc resursele necesare vieții sale. Influența orașului se exercită prin intermediul produselor pe care acesta le cumpără sau le vinde, a administrației pe care o exercită, deci anumite activități îndreptate spre exterior și care constituie tocmai funcțiile sale (Beaujeu-Garnier, Chabot, 1971, p. 111).

“Cu îngrămădirea de bunuri (materii prime, produse fabricate sau semi-fabricate, forță de muncă, mijloace de întreținere, bunuri spirituale etc.) începe, de obicei, funcția urbană.” (Mihăilescu, 1971, p. 113).

Orașul este un “produs” al societății, influențat de diversitatea condițiilor sociale, economice și politice, cărora li se adaugă elementele mediului geografic respectiv. Astfel, oamenii sunt grupați în orașe pentru a exercita mai bine o activitate, care poate deveni factorul determinant în creșterea orașului. Termenul de funcție a fost împrumutat din domeniul fiziologiei (orașele sunt comparate cu un organism), fiind introdus de Frederic Ratzel în 1891 și preluat și de alte categorii de specialiști (urbaniști, geografi, economiști, etc.) (Cucu, 2001, p. 124).

Având în vedere dificultățile analizei dimensiunilor activităților urbane (fie de ordin conceptual, fie de natură tehnică) - evidențiate indirect, utilizând o serie de indicatori cantitativi și calitativi -, cea mai adecvată și accesibilă metodă de determinare a funcțiilor urbane pentru a stabili tipologii și ierarhizări ale orașelor României, utilizată în a doua jumătate a secolului XX, rămâne cea a analizei mărimii și structurii populației active, înregistrată periodic la recensămintele populației și/sau a populației ocupate, în anii dintre recensăminte.

Activitățile urbane sunt destinate satisfacerii interesului propriilor locuitori cât și a celor din hinterland-ul mai apropiat sau mai îndepărtat. Astfel, apare dublul efect al funcției, o parte din activitățile orașului răspund unor cerințe externe (cele de bază, primare, generatoare de oraș, externe, fundamentale), care conturează funcția extraurbană. Astfel, ca funcții urbane vor fi considerate acele activități care justifică existența și dezvoltarea orașului. Pe lângă aceste activități, locuitorii săi au nevoie și de unele servicii locale, rezultând astfel funcțiile locale (secundare, auxiliare). În acest caz este vorba, de exemplu, de activitatea constructorilor, a fabricilor industriei ușoare și alimentare ce produc pentru nevoile locuitorilor orașului etc.

Dat fiind că la nivelul cel mai simplu, funcția implică o relație complementară între oraș și hinterlandul său, diversele clase funcționale trebuie să fie asociate diverselor tipuri de hinterlanduri. Clasificarea orașelor pe criteriul funcției (caracteristica individualizării) poate duce la formularea unor generalizări privind modelul amplasării orașului (caracteristica asociativă). Astfel, clasificarea orașelor pe criterii funcționale devine relevantă pentru problemele legate de distribuția orașelor și relațiile acestora cu hinterlandul.

Cea mai mare problemă o reprezintă clasificarea funcțională a centrelor urbane. Clasificarea se bazează pe activitatea principală specifică fiecărui oraș. Toate marile orașe sunt mai mult sau mai puțin multifuncționale iar desemnarea unui oraș în categoria “industrial” nu înseamnă că acolo nu se face și comerț. De asemenea, funcția originală a unui oraș nu este deloc un indiciu al activității majore care se desfășoară în prezent. Conform *The Dictionary of Human Geography* (2002), “clasificarea funcțională a orașelor reprezintă gruparea acestora din punct de vedere al funcțiilor economice, în principal după structurile activităților industriale și populației ocupate. Majoritatea clasificărilor sunt inductive și au la bază metode de analiză a componentelor funcționale ale orașelor”.

În *Dicționarul de Geografie Umană* (1999), clasificarea funcțională a orașelor reprezintă “tipologia bazată pe specializarea funcțională a orașelor care ține seama de o serie de indicatori complecși ai activității economice și ai vieții social-culturale a acestora. Conform acestei tipologii se individualizează orașe industriale, administrative, comerciale, agricole, culturale, universitare, turistice, cu funcții de comunicare și transport etc” (p. 76).

În literatura de specialitate se întâlnesc diferite criterii de determinare a funcțiilor orașelor, rezultând mai multe tipuri funcționale de orașe, printre acestea fiind evidențiate și orașele monoindustriale. Printre clasificările funcționale amintim: Arousseau²¹ (1921), Taylor²² (1942), Chauncy D. Harris²³ (1943), Harris²⁴ (1945); Trewartha²⁵ (1952); William-

²¹ Arousseau M. (1921), *The distribution of population: a constructive problem*, Geographical Review, Vol. 11, nr. 4, p. 563-592.

²² Taylor G. (1942), *Environment, village and city: a genetic approach to urban geography; with some reference to possibilism*, Annals of the Association of American Geographers, vol. 32, nr. 1, p. 1-67.

²³ Harris D.C. (1943), *Functional Classification of cities in the United States*, Geographical Review, vol. XXXIII.

²⁴ Harris D. C. (1945), *The cities of the Soviet Union*, Geographical Review, Vol. 35, nr. 1, p. 107-121.

²⁵ Trewartha G. (1952), *Chinese Cities: origins and functions*, Annals of the Association of American Geographers, vol. 42, nr. 1, p. 69-93.

Olsson²⁶ (1953); Pownall²⁷ (1953); Nelson²⁸ (1955); Gabriele Schwartz²⁹ (1961); Wilkinson³⁰ (1964); Jacqueline Beaujeu – Garnier, George Chabot³¹ (1971); J. Marshall³² (1975).

În Canada studiile privind orașele monoindustriale sunt destul de variate. Orașele monoindustriale au fost abordate din mai multe perspective: influența companiei dominante; calitatea vieții incluzând probleme de izolare socială sau diversificarea serviciilor; dificultatea de a se dezvolta o comunitate în noile orașe; posibilitățile de reconversie ale forței de muncă; vulnerabilitatea orașelor ce depind de o ramură industrială și necesitatea diversificării economice; forța de muncă feminină care nu găsește o varietate de locuri de muncă în comparație cu cea masculină și nivelul scăzut al salariilor; aspecte legate de riscul social. Lipsesc însă studii din perspectivă politică și administrativă referitoare la orașele monoindustriale. Au fost derulate și o serie de proiecte concentrate, în special, pe impactul restructurării asupra orașelor monoindustriale.

În literatura de specialitate franceză se individualizează mai multe tipuri de rețele de orașe, printre care și cea rețeaua care asociază centre urbane considerate în trecut medii sau mici și care nu au avut statutul de capitală regională. Acestea sunt afectate de declinul activităților economice, limitarea capacității tehnice și financiare, caracterul incomplet al echipamentelor, mijloacele limitate în formarea superioară, statutul monofuncțional (numeroase orașe, sunt centre marcate de o funcție dominantă: oraș militar – Rochefort, oraș administrativ – Béziers, Saintes sau Dignes-les-Baines, oraș agricol – Aurillac, Tulle, oraș cu dominanță viticolă – Narbonne, oraș turistic – Saint-Mâlo, oraș monoindustrial în reconversie – Saint-Dizier).

Multe cercetări de geografie urbană sovietică demonstrează strânsă legătură cu nevoile de sistematizare în contextul unei economii planificate. N. Baransky³³ scria că indicatorii importanți folosiți în geografia economică pentru clasificarea orașelor sunt: data apariției orașului, particularitățile

²⁶ William-Olsson W. (1953), *Ekonomiska Karta över Sverige*, Stockholm.

²⁷ Pownall L. L. (1953), *The functions of New Zealand towns*, *Annals of the Association of American Geographers*, vol. 43, nr. 4, p. 332-350.

²⁸ Nelson H. (1955), *A service classification of American cities*, *Economic Geography*, Vol. 31, nr. 3, p. 189-210.

²⁹ Schwarz G., (1961), *Allgemeine Siedlungsgeographie*, ediția a 2-a, Berlin.

³⁰ Wilkinson T. (1964), *A functional classification of Japanese cities: 1920-55*, *Demography*, vol. 1, nr. 1, p. 177-185.

³¹ Beaujeu – Garnier J., Chabot J. (1971), *Geografia urbană*, Editura Științifică, București, 495 p.

³² Marshall J.U. (1975) *City size, economic diversity, and functional type: the Canadian case*, *Economic Geography*, vol. 51, nr. 1, p. 37-49.

³³ Baranskiy N. (1946), *Ob ekonomiko-geograficheskom izuchenii gorodov*, *Voprosy Geografii*, nr. 2, p. 19-62.

situației sale economico-geografice, funcția sau complexul de funcții urbane, mărimea orașului (populație și suprafață) și dimensiunea zonei de influență a orașului. Autorul arată că cel mai interesant dar și cel mai greu de realizat este asocierea tuturor acestor elemente, subliniind importanța deosebită a situației economico-geografice și clasificarea pe principii genetice. L. Trube³⁴ susține clasificarea genetică pe care o consideră a fi cea mai cuprinzătoare și clasificarea unificatoare care combină avantajele oferite de mai mulți indicatori. Această clasificare a fost criticată pentru că nu arată legătura dintre geneza orașului și funcția sa economică modernă. De asemenea, nu este permis ca principiul genetic să fie considerat singurul sau cel dominant în clasificarea orașelor sovietice deoarece ar însemna că funcțiile lor socio-economice sunt determinate de condițiile istorice de înființare și dezvoltare. Vorob'yev³⁵ afirmă că geneza unui oraș ne ajută să înțelegem doar alegerea locului de amplasare a orașului și nu reprezintă o bază pentru clasificarea economico-geografică a orașelor. Se consideră că numai o asociere de indicatori, cei referitori la funcțiile economice având rolul dominant, oferă o tipologie științifică a orașelor. O clasificare bazată pe funcții și geneză a fost aplicată de Mints și Khorev³⁶ orașelor Regiunii industriale centrale a fostei Uniuni Sovietice, autorii găsind o relație strânsă între cei doi indicatori. Găsirea unei scheme optime de clasificare rămâne o problemă încă deschisă.

1.2. ORAȘELE MONOINDUSTRIALE ÎN CADRUL TIPOLOGIEI FUNCȚIONALE A ORAȘELOR DIN ROMÂNIA

În studiile de geografie urbană la nivel național, orașele monoindustriale au fost analizate în monografiile cât și în celelalte lucrări cu caracter general dar nu cu denumirea de orașe monoindustriale.

Denumirea de orașe monospecializate, deci și monoindustriale apare în cadrul încercărilor de clasificare funcțională a orașelor. Clasificarea funcțiilor economice ale orașelor s-a impus ca o necesitate practică, pentru definirea profilului socio-economic al unui oraș sau al unei rețele de orașe. Modificările produse în baza economică a orașelor României într-o perioadă în ultimul secol au contribuit la conturarea unei anumite structuri a populației active, constituind totodată un factor care a influențat evoluția lor demografică.

³⁴ Trube L. (1955), *Tipi gorodov Tsentral'no-Promyshlennogo rayona*, Geografiya v Shkole, nr. 5, p. 10.

³⁵ Vorob'yev V. (1959), *Tipy gorodskikh poseleniy yuga vostochnoy sibiri*, Voprosy Geografii, vol. 45, p. 106.

³⁶ Mints A., Khorev B. (1959), *Opyt ekonomiko-geograficheskoy tipologii sovetskikh gorodov*, Voprosy, vol. 45, p. 72-88.

Primele clasificări funcționale ale orașelor României postbelice au fost realizate la sfârșitul deceniului 6 (C. Herbst, I. Șandru, V. Tufescu, 1960) și în deceniul 7 (Șandru, Cucu, Poghirc, 1961; Mihăilescu, Herbst, Băcănar, 1962, 1964). În deceniile următoare au fost elaborate alte clasificări, având la bază înregistrările recensămintelor ulterioare, luându-se în considerație, totodată, un număr mai mare de indicatori (Vintilă Mihăilescu, 1971; Cucu, 1976; Băcănar *et al.*, 1976; Ungureanu, 1980; Ianoș, 1984, 1987; Cucu *et al.*, 1984 etc).

După 1980 principalele clasificări ale orașelor României au fost realizate, în principal, în următoarele lucrări:

- În *Geografia României*, volumul II (1984), criteriile care au permis o realizare a tipologiei orașelor se referă atât la funcțiile acestora în diferitele sfere ale economiei, cât și la rolul acestora în ierarhia teritorială, acordând o importanță deosebită gradului de dezvoltare industrială;
- În 1987, I. Ianoș realizează o ierarhizare geografică a orașelor României pornind de la analiza comparativă a potențialului economic al orașelor;
- Pe baza datelor Recensământului populației din 7 ianuarie 1992, Gr. Pop publica în 1997 o nouă tipologie funcțională a orașelor României;
- Tot pe baza analizei datelor Recensământului populației din 1992, în *Atlas de la Roumanie* (2000), este realizată o altă tipologie funcțională, subliniindu-se dominanța sectorului industrial (45% din activii urbani);
- Într-o analiză geografică a industriei României, Claudia Popescu realizează o clasificare (pe baza datelor recensământului din 1992) a tipurilor funcționale de așezări umane;
- În 1997, Silviu Neguț, în lucrarea *Modelarea matematică în geografia umană* realizează o clasificare complexă funcțională a orașelor României, utilizând 21 de criterii, grupate în 3 categorii: demografice, social-economice și complexe;
- Utilizând graficul tip nomogramă în anul 2002, în lucrarea *Schimbări recente în funcționalitatea urbană* (2006), autorii Bianca Dumitrescu, Claudia Popescu, Nicoleta Damian, au identificat 4 categorii funcționale de orașe: industriale (50% și peste populație ocupată în industrie și construcții), agricole (50% și peste ocupați în agricultură, silvicultură, vânat și pescuit), de servicii (50% și peste în sectorul terțiar) și mixte (nici un sector nu înregistrează valori peste 50% din populația ocupată).

1.3. CRITERII ȘI INDICATORI DE DETERMINARE A ORAȘELOR MONOINDUSTRIALE DIN ROMÂNIA

Unii autori au considerat specializarea funcțională ca fiind reprezentată de concentrarea forței de muncă într-o anumită categorie ocupațională sau loc de muncă. Alții au considerat specializarea funcțională ca fiind existența peste medie a concentrării forței de muncă dintr-un anumit

sector economic, implicând o anumită pondere a forței de muncă existente într-o categorie economică dată, peste nivelul minim prestabilit. Unele studii au folosit măsuri de dispersie pentru identificarea unor variații nesemnificative peste sau sub medie.

Clasificarea unui oraș ca fiind industrial sau monoindustrial a fost abordată în mai multe studii:

- în analiza realizată de C. D. Harris orașelor americane, analiză devenită clasică, se arată că **30% sau mai mult din forța de muncă angajată (cifre ocupaționale) este necesară în industrie;**
- spre deosebire de această analiză, clasificarea orașelor americane făcută de Nelson pe criteriul serviciilor, indică **o proporție minimă de 43,11%** (complexul urban mediu, 27,07% + o deviație standard de 16,04%) a forței de muncă pentru a reflecta specializarea industrială;
- analiza realizată de Aagesen orașelor daneze prezintă ca **prag critic al forței de muncă active din industrie valoarea de 50%;**
- în *Atlasul economic al Europei*, dacă peste 50% din populație este ocupată în industrie orașul este denumit industrial iar dacă orașul are **peste 50% ocupați într-o singură ramură industrială** este un **oraș industrial simplu;**
- Wilkinson arăta că dacă 25% sau peste sunt angajați în sectorul industrial orașele sunt de tip industrial;
- Conform lui Robert Smith³⁷, 1965, metoda cea mai simplă de identificare a orașelor monofuncționale este alegerea acelei categorii industriale care concentrează **50% sau o proporție mai mică dar destul de substanțială a forței de muncă.** Această abordare este caracteristică multor studii europene;
- În fosta Federație Rusă, pe bază legislativă, criteriile aproximative care definesc orașele monoindustriale sunt următoarele: **trebuie să înregistreze într-o activitate industrială cel puțin 50% din totalul activităților economice localizate pe teritoriul unei localități;** cantitatea de bunuri și servicii într-o activitate industrială trebuie să fie peste 50% din totalul bunurilor și serviciilor economiei aflate pe teritoriul unei localități;
- Conform definiției furnizate de Ministerul de Resurse Naturale și Faună (MRNT) din Canada, municipalitatea monoindustrială este acea municipalitate în care **majoritatea ocupațiilor din sectorul de producție sunt asociați aceleiași activități industriale;**
- Vechiul Minister al Expansiunii Economice Regionale (MEER, 1979) din Canada definea colectivitatea monoindustrială ca fiind aglomerația unde **30% sau mai mult din populația activă se găsește într-o**

³⁷ Smith R. (1965), *Method and purpose in functional town classification*, Annals of the Association of American Geographers, vol. 55, nr. 3, p. 539-548

ramură de activitate (sau industrie) ce corespunde unei singure categorii conform Clasificării Activităților Economice (CAÉ) – în România Clasificarea Activităților Economiei Naționale (CAEN). De asemenea, este definită și colectivitatea monosectorială, ca fiind aglomerația în care economia depinde de exploatarea unei resurse, dar în care activitatea relevantă a unui sector industrial reunește mai multe categorii conexe, conform CAÉ (spre exemplu, prin sectorul pădurilor și al prelucrării lemnului se înțelege exploatarea forestieră, fabricile de cherestea, de celuloză și hârtie).

- În România, de regulă, criteriul ca un oraș să fie industrial, este ca acesta să depășească **pragul de 50% populație ocupată în sectorul secundar.**

Aceste studii ilustrează foarte bine metodele diferite de selecție a pragului valoric de clasificare pe următoarele criterii: structura ocupațională a tipurilor de orașe definite pe bază intuitivă; media aritmetică a altor cantități stabilite pe bază statistică; cantități majoritare, arbitrare adesea, **deși nu întotdeauna, de 50%.**

Orașele monoindustriale reprezintă o parte distinctă a peisajului urban românesc în care viața economică gravitează în jurul unei singure ramuri industriale. În cele mai multe cazuri, aceste comunități s-au dezvoltat pe baza unei singure companii sau industrii, atât în domeniul industriei extractive cât și în cazul celei prelucrătoare.

Pentru stabilirea categoriei de orașe monoindustriale din România au fost utilizați următorii indicatori - structura populației ocupate, ponderea populației ocupate într-o singură ramură industrială din totalul populației ocupate, ponderea valorică a producției exercitate și a cifrei de afaceri într-o singură ramură industrială din total oraș, indicele de localizare și indicele de specializare, sintetizați în final cu ajutorul *indichelui de monospecializare*. De asemenea, s-a urmărit ca industria care dă specificul de monoindustrial să producă bunuri ce răspund unor cerințe externe, deci a fost luată în calcul funcția extraurbană. Chiar dacă în unele orașe ponderea ramurii industriale inițiale, dominantă în perioada de început a industrializării socialiste, a scăzut, sectoarele industriale dezvoltate ulterior sunt conexe ramurii de bază. Din acest punct de vedere, decăderea ramurii principale va atrage declinul celorlalte și invers, acest considerent fiind luat în calcul pentru unele orașe cărora li s-a atribuit caracteristica de monoindustriale. În această situație se află orașe precum Moreni (industria extractivă și construcții utilaj petrolier), Bicaș (materialele de construcții și sectorul construcțiilor), Făgăraș (chimie și construcții utilaj chimic), Baia Sprie (extracția minereurilor neferoase și metalurgia neferoasă), Câmpina, Băicoi (extracția și prelucrarea petrolului, construcții utilaj petrolier).

Indicatorii au fost utilizați cu scopul de a evidenția acele orașe în care valorile le situează în topul ierarhiei și în final se încadrează categoriei de centre monoindustriale:

- ✓ *Structura populației ocupate pe sectoare de activitate (diagrama triunghiulară)* - urmărind acest indicator orașele monoindustriale vor fi selectate din grupul celor industriale, situate geometric la baza nomogramei, în partea dreaptă, mai apropiate de vârf și mai depărtate de linia ce delimitează centrele mixte. Astfel, cu cât orașele, reprezentate prin puncte, sunt mai apropiate de acest vârf cu atât ponderea populației ocupate în sectorul secundar tinde spre 100%, crescând și șansele acestora de a intra în categoria celor monoindustriale;
- ✓ *Ponderea populației ocupate într-o singură ramură industrială din totalul populației ocupate* a fost utilizată pentru a evidenția orașele cu valori de peste 50%, cât și pe cele în care valorile se încadrează între 30 și 50% și cu perspective de creștere a ponderii;
- ✓ *Ponderea valorică a producției exercitate și a cifrei de afaceri într-o singură ramură industrială din total oraș* trebuie, ca și în cazul anterior, să fie superioară pragului valoric de 50% din total;
- ✓ *Indicele de localizare a activităților industriale (rata de industrializare)*, a fost calculat pentru fiecare ramură industrială pentru a scoate în evidență valorile mari, ce caracterizează orașele monospecializate industrial ce se află în vârful ierarhiei;
- ✓ *Indicele de specializare (indicele de disparitate/indicele de deviație medie)* a fost calculat luând în considerație toate ramurile economice din teritoriul respectiv. În cazul orașelor monoindustriale valorile sunt apropiate de 1, ceea ce înseamnă că întreaga forță de muncă din oraș este concentrată într-o singură ramură economică;
- ✓ *Indicele monospecializare* a luat în considerare ponderea populației ocupate, a producției exercitate și a cifrei de afaceri într-o singură ramură industrială, indicele de localizare și indicele de specializare, pentru fiecare atribuindu-se o pondere egală. În concluzie, pentru ca un oraș să fie considerat monoindustrial trebuie să depășească **pragul de 50%**.

1.3.1. Structura populației ocupate pe sectoare de activitate

Pentru determinarea tipurilor funcționale de orașe au fost construite nomogramele funcționale pentru anii 1930, 1966, 1977, 1992 și 2002. Astfel, nomograma sugerează apartenența orașelor sectoarelor primar, secundar (industria și construcții), terțiar sau o poziție mixtă ceea ce înseamnă combinarea în proporții aproximativ egale a celor trei sectoare de activitate. Utilizarea acesteia, ca un prim pas în determinarea orașelor monoindustriale, s-a făcut din punctul de vedere al selectării centrelor urbane cu funcții industriale.

Anul 1930 scoate în evidență faptul că din cele 140 orașe, majoritatea aveau o orientare spre sectoarele terțiar și primar, cât și funcții complexe. Peste 37% din totalul centrelor urbane (53 de orașe) dețineau o populație ocupată în sectorul terțiar de peste 50%, dintre acestea ponderile cele mai ridicate caracterizau orașele reședință de județ (Constanța, Pitești, Brăila, Galați, Iași, Craiova, Buzău, Drobeta Turnu-Severin, București, Slatina, Oradea, Bacău, Sibiu, Timișoara, Cluj-Napoca, peste 60%) cât și orașe mici, precum Eforie – 67,5% și Sinaia – 62,2%, cu funcții turistice, Sulina – 86,0%, cu funcție de transport, Cernavodă (69,9%), Medgidia, Dorohoi, Făgăraș, Dej, Abrud – cu populație ocupată în domeniul instituțiilor publice și comerț. Activitățile agricole reprezentau la acea dată un rol important în viața economică a orașelor, 39 din totalul acestora deținând peste 50% populație ocupată în sectorul primar. Valorile cele mai ridicate aparțin orașelor Plenița³⁸ (93,1%), Băilești (88,4%), Darabani (84,1%), Zimnicea (84,0%), Solca (77,6%), Ocnele Mari și Băile Govora (fiecare cu 77,1%).

Din categoria orașelor cu funcții industriale, cu populație ocupată în sectorul secundar de peste 50%, fac parte Reșița (71,1%), Câmpina (56,7%) și Baia Sprie (51,3%). Restul orașelor aveau un caracter funcțional mixt, populația ocupată în fiecare din cele trei sectoare de activitate nedepășind ½ din totalul acesteia.

La recensământul din anul 1966, nomograma confirmă mutațiile produse în funcționalitatea orașelor, în primul rând atracția acestora față de activitățile industriale în condițiile procesului de industrializare socialistă. Astfel, din cele 236 orașe, 75 dețineau peste 50% populație ocupată în sectorul secundar, valorile maxime fiind “atribuite” centrelor Bălan (93,1%), Azuga, Cavnic, Plopeni, Vulcan, Lupeni, Fieni, Cislădie, Petrila (fiecare cu peste 80%), acestea aparținând categoriei de centre specializate și în care serviciile înregistrau sub 15% din total (fig. 1.1). Activitățile agricole, chiar dacă sunt în scădere ca pondere, sunt evidente în cazul a 41 de orașe (10 dintre acestea înregistrau peste 70% populație ocupată în agricultură, printre acestea regăsindu-se Darabani, Solca, Nădlac, Șegarcea, Isaccea, Berești, Sângeorz-Băi, Vânju Mare, Drăgănești-Olt, Târgu Lăpuș), agricultura rămânând, pe fondul unei dinamici negative, o ocupație a populației urbane. Activitățile terțiare aveau o prezență importantă în cadrul a 23 orașe (peste jumătate din populația ocupată). Stațiunile de odihnă și tratament Băile Tușnad, Băile Govora, Băile Herculane, Predeal, Eforie, Borsec dețineau valorile cele mai mari de populație ocupată în sectorul serviciilor turistice, datorită dezvoltării acestora într-un ritm susținut. Funcțiile mixte erau caracteristice unui număr de 97 centre urbane, o parte

³⁸ Plenița și-a pierdut statutul de oraș în anul 1948.

din ele înscriindu-se în tendința, din acel moment, de a deveni centre industriale.

Nomograma funcțională pentru anul 1977 redă o orientare din ce în ce mai accentuată a orașelor spre activitățile secundare, astfel că numărul centrelor cu peste jumătate populație ocupată în sectorul secundar aproape s-a dublat, ajungând la 135 (fig. 1.2).

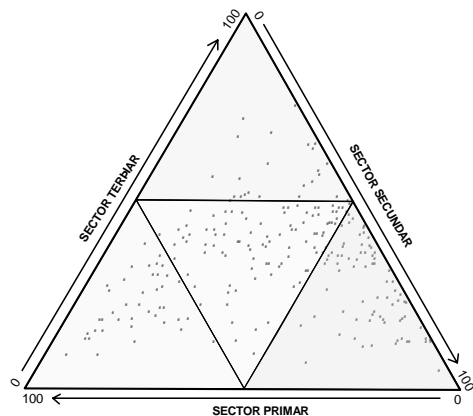

Fig. 1.1. Gruparea orașelor și poziția acestora față de principalele sectoare economice, 1966.

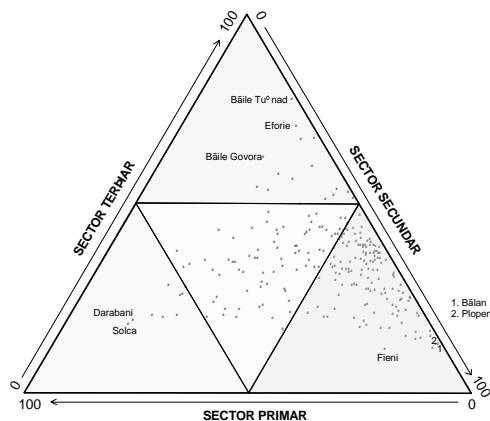

Fig. 1.2. Gruparea orașelor și poziția acestora față de principalele sectoare economice, 1977.

Pentru a evidenția acest fapt menționăm că 30 de centre înregistrau peste 70% populație ocupată în acest sector. Numărul orașelor cu funcții terțiare s-a diminuat considerabil (16), acestea fiind în principal centre turistice și de transport. Însă cea mai drastică reducere s-a produs în cazul orașelor cu funcții agricole (8), rămânând, în special, cele cu valorile ridicate din 1966. La rândul ei categoria centrelor cu funcții mixte înregistrează o scădere (doar 77 orașe). Din cele expuse, reiese foarte clar migrarea orașelor, care anterior aveau funcții mixte, agricole și terțiare, spre categoria celor cu funcții industriale.

Nomograma realizată pe baza recensământului din 1992 redă imaginea unei României urbane industrializate, cu orașe din ce în ce mai puține încadrate în categoria celor cu funcții agricole sau terțiare (fig. 1.3). Astfel, în categoria centrelor urbane cu peste jumătate populație ocupată în sectorul secundar intră 188 orașe, din care 37 depășesc ponderea de 70%. Acestea sunt în principal orașe cu activități extractive, construcții de mașini, textile, etc. Orașele cu activități predominant terțiare sunt în număr de 13, remarcându-se cele cu funcții turistice (Băile Tușnad, Băile Herculane, Eforie, Predeal, Băile Govora, Călimănești, Slănic Moldova, Techirghiol). Activitățile primare devin din ce în ce mai neînsemnate, doar Însurăței (68.5%) și Mihăilești (53.9%) putând fi încadrate orașelor agricole.